

Danh từ "Tiếng mẹ đẻ" có từ bao giờ ?

* Ông tôi cho biết hồi đầu thế kỷ người Việt ít dùng cụm từ "tiếng mẹ đẻ". Đúng không ?
(Lê Thanh Vân, Trường Lê Hồng Phong, TP. Sài Gòn)

Câu hỏi đưa chúng ta trở lại với một cuộc tranh luận xảy ra vào năm 1918. Khởi nguyên như sau: trên tạp chí Nam Phong số 16 (tháng 10-1918), chủ bút Phạm Quỳnh cho đăng "Thư ngỏ cho chủ bút Nam Phong" của một người Nam kỳ ký tên Ng.H.V (1), với mục đích "cứ in ông ra cho thiên hạ biết, tức là phản đối ông rồi. (Phạm Quỳnh). Trong "thư ngỏ" của mình, ông Ng.H.V. dùng đến 14 lần chữ tiếng mẹ đẻ và lên án gay gắt lối văn dùng nhiều chữ Hán của Nam Phong, động cả đến "Các ngài là người chi mà dám đem chữ Tàu mà thôn, mà nhét, mà ém, mà nện vô tiếng Annam... Các ngài chẳng sợ cái hồn của tiếng mẹ đẻ ta sẽ chết mất đi ư? và "Hay là các ngài thấy vua Khải Định chỉ ưa dùng chữ Hán... nên các ngài và chủ bút Nam Phong dùng nhiều chữ Hán trong khi viết tiếng mẹ đẻ để đăng cho vui lòng vua Khải Định chăng?". Ng.H.V. kêu gọi "Ai là người thương tiếng Annam, thương tiếng mẹ đẻ" thì cùng ông khơi động phong trào "Người Annam nói tiếng Annam".

Thư ngỏ của Ng.H.V. nhanh chóng khuấy lên làn sóng tranh luận gay gắt từ Bắc chí Nam trên tạp chí Nam Phong từ tháng 11-1918 đến tháng 2-1919, báo Lục Tỉnh Tân Văn ở Sài Gòn cũng có tham gia về vấn đề này (số ngày 28-11-1918). Nhìn chung, các ý kiến đều trách móc, lên án Ng.H.V. cực đoan, có người như Nam Sơn Nguyễn Như Nông ở Huế còn đòi tòa án Nam kỳ xử. Riêng mấy chữ "tiếng mẹ đẻ" thì bị mỉa mai chua cay, trừ ý kiến có phần ôn hòa của tổng đốc Thân Trọng Huế.

- "Tiếng Annam cách nói, cách viết khác nhau... như kêu mẹ là cái. Tiếng ấy thực là tiếng Annam có đã lâu (tiếng "tổ đẻ", chứ không phải là tiếng "mẹ đẻ" nhỉ?) " (Hữu Tô Phạm Xuân Nùng - NP số 17-11/1918).

- "Nam Phong là một thứ tạp chí cao thượng, đem những học thuyết sâu xa mầu nhiệm mà dịch ra tiếng nước mình (tức thấy gọi là tiếng mẹ đẻ, thô tục quá! nên tôi đối dùng tiếng này)" (Tr. V.Đ - NP số 17).

- "Thơ nó nói: thương tiếng mẹ đẻ, chỉ biết có mẹ, sao chẳng biết có cha?"
(Nguyễn Như Nông - NP số 18-12/1918).

- "Ông Ng.H.V gọi là tiếng "mẹ đẻ" là dịch tiếng Tây "langue maternelle" ra, có người không hiểu lại trách ông ấy rằng sao nói tiếng "mẹ đẻ" mà không nói tiếng "cha đẻ", trách như vậy là hẹp hòi và không ích chi". (Thân Trọng Huế - NP số 19 - 1/1919)...

Qua những ý kiến trên, dễ thấy mấy chữ "tiếng mẹ đẻ" khi ấy còn rất lạ và những tưởng chúng được khai sinh bởi ông Ng.H.V. Song điều thú vị là từ 1901 đã có người dùng mấy chữ "tiếng mẹ đẻ" trên mặt báo. Đó lại là một người Pháp, ông Canavaggio, chủ báo Nông Cổ Mín Đàm (2). Trong bài "Vạn sự khởi đầu nan", Canavaggio viết: "Người Lang Sa ai ai cũng là chuyên học tiếng mẹ đẻ mười năm mười lăm năm. Chớ còn như người Nam ta thì chẳng thấy ai mà có công học chi đến tiếng nước mình...". (N.C.M.Đ. số 14, ngày 31-10-1901)

Như vậy, mấy chữ "tiếng mẹ đẻ" có muện nhất là từ 1901 và vấn đề người Nam cần học tiếng Nam cũng đã được đặt ra từ 1901 trên Nông Cổ Mín Đàm. Tuy nhiên, phải đến năm 1918 "vấn đề quốc văn" mới được luận bàn sôi nổi và mấy chữ "tiếng mẹ đẻ" có lẽ cũng được dùng phổ biến từ đó.

